

**30 GODINA NAKON 9. 11. 1989.
Koliko Njemački bi trebala imati Evropa**

**30 YEARS AFTER 11TH OF SEPTEMBER 1989
How many Germanies should be in Europe**

2019. je dočekala 30. godišnjicu evropskog 9. 11. – pad Berlinskog zida. Za razliku od 11. 9. koji se desio 12 godina poslije, a koji mnogi sada povezuju sa završetkom angloameričkog dominantnog kapitalizma, za mnoge Evropljane 9. 11. označava kraj hladnog rata. Obaranje zida sa sobom je vrlo brzo donijelo kolaps komunizma – kako nam to zvanična priča veli. Stoga bi to trebao biti datum koji se svake godine proslavlja kao krajnje, zauvijek postojeće otvaranje puta ka univerzalnom trijumfu slobode, globalno rasprostranjenoj ružičastoj budućnosti – jednom riječju: konačnom samoispunjenju ljudske rase.

Nasuprot ovome je drugo mišljenje koje slijedi drukčiju tvrdnju. Svi vodeći sociopolitički pokreti, od prosvjetiteljstva, pa sve do kraja 20. stoljeća, nudili su vizije za cijelu ljudsku rasu: univerzalno koncipirane (ili ideologizirane) za sve i svakoga. Svaka od njih je imala koherentnu teoriju i veoma snažan intelektualni zov, posebice u vezi sa suštinskim pitanjima: (I) preraspodjelom, kao i sa (II) pristupom, naprimjer, preraspodjela znanja i pristup nepismenih masa u rastućim društvima k tom znanju; preraspodjela

---

¹ Ranija verzija ovog teksta je do sada objavljena u preko dvadeset zemalja na četiri kontinenta. Sa engleskog originala: 30 years after the Berlin Wall downing: The End of Coherent Universalism? prevela mr. Selma Aljovic (rev. A. B.). / *An earlier version of the text has been published in over twenty countries on four continents so far. The English original: 30 Years after the Berlin Wall Downing: The End of Coherent Universalism? Translated by Selma Aljović M.Sc. (Rev. A.B.)*

Autor je dugogodišnji šef katedre i profesor međunarodnog prava i globalnih političkih studija sa sjedištem u Beču, Austrija. Pored više od stotinu radova objavljenih u preko pedeset zemalja svijeta i prevedenih na dvadesetak jezika, objavio je sedam knjiga o temi geopolitike, energije i tehnologije za evropske i američke izdavače. U pripremi mu je knjiga *Nema azijskog vijeka (No Asian century)*. / *The author is a longtime Head of the Department and International Law and Global Political Studies Professor, based in Vienna, Austria. In addition to more than a hundred papers published in over fifty countries and translated into about twenty languages, the author has published seven books on geopolitics, energy and technology for European and American publishers. His book No Asian Century is in preparation.*

sredstava za proizvodnju i pristup proletarijatu da o tome donosi kritične odluke; preraspodjela proizvodnih lokacija i pristup iznad svega neograničenoj trgovini preko slobodnih okeana i mora otvorenih svima. Stoga ova kontra-tvrđnja glasi da rušenje Berlinskog zida nije označilo kraj komunizma (označeno jednostranim preuzimanjem istočnog njemačkog društva). To je značilo mnogo više. To je označilo kraj planetarnih vizija. Dvije nadmećuće ideologije oštro se sukobljavaju diljem planete, a posebice u Berlinu. I tu 9. 11. one su izgubili obje – bez povrata. Od 9. 11. (1989) niko nije u stanju niti želi ponuditi jednu univerzalno prihvatljivu ideju za sve. Konačno, krivo bi bilo zaključiti da je ovo kraj koherentnog univerzalizma – više je to (neumitan) kraj našeg stremljenja za preraspodjelom i participacijom.

9. 11. kao derevolucija?!

Od Vestfalskog mira Evropa je zadržavala unutarnji balans snaga održavanjem svoje središnje sekcije mekom. Periferne sile poput Engleske, Francuske, Danske (Švedska i Poljska kasnije zamijenjene) Pruske, Otomana, Habsburga i Rusa pritiskale su i održavale središte kontinentalne Evrope kao vlastito igralište, a u isto vrijeme nastavile su proširivati svoje posjede preko mora ili, poput Rusije i Otomana, preko zemljišnih koridora dublje u Aziju i Bliski Istok. Nakon što su se italofoni te germanofoni počeli ujedinjavati, geografska sredina je „očvrsnula” i prvi put se počeo događati političko-vojni pritisak na periferije, uključujući i dvije evropske megadestrukcije, poznate kao svjetski ratovi. Stoga ova nova geopolitička realnost je izazvala veliku evropsku dilemu koja traje još od Bečkog kongresa, sve do po Potsdamske konferencije 1945, koja je reaktuelizirana rušenjem Berlinskog zida: koliko Njemački i koliko Italija bi trebala imati Evropa kako bi sačuvala svoj unutarnji balans i mir?

Za vrijeme Bečkog kongresa (1814–1815) postojale su desetine italofonskih zemalja i preko tri desetine germanofonskih entiteta – 34 njemačke državice + četiri slobodna grada (Kleinstaaterei), Austrija i Prusija. Ali nakon samoporažavajuće zamke Napoleona III i njegovog izgubljenog rata (Francusko-pruski rat 1870–1871), Bizmarku je omogućeno ujedinjenje. To je označilo početak vrtoglavice kako za germanofone tako za njihove komšije i ostatak svijeta.

Zemlja je od propale liberalne revolucije, nasljedne monarhije, autoritarizma i krhke demokratije stigla do konačno najgoreg planetarnog fašizama prije nego je drugi put platila visoku cijenu za svoj imperijalizam u žurbi i sve to u prvih sedam dekada svoje egzistencije.

Potsdamska konferencija (nakon Drugog svjetskog rata) zaključena je sa samo tri germanofonske (+ Lihtenštajn + Švicarska) i dvije italofonske zemlje (+ Vatikan). Zatim smo prije 30 godina zaključili da nam je jedna Njemačka preteška za budućnost.

Tako je jedna zemlja nestala sa mape preko noći, pridružila se NATO-u i Evropskoj uniji – bez ikakvih pristupnih pregovora – sve to odjednom.

Danas zapadno od Berlina uobičajena linija naracije tvrdi da je evropski 9. 11. 1989. godine (pad Berlinskog zida) bio rezultat pada lošeg socioekonomskog modela i njegove apsorpcije od superiornog zapadnog modela. Jednostavno, to je bio očekivani epilog čistog ideološkog obračuna. Shodno tome – ta naracija tvrdi – zapadnonjemački poreski obveznici preuzeli su teret. Istočno od Berlina ljudi će vas jasno podsjetiti da je ponovno njemačko ujedinjenje ustvari jednostrano preuzimanje, Anschluss, koji je bio plaćen krvavim epilogima koji su utjecali u nekoliko navrata na dvije od tri uništene multinacionalne slavenske državne zajednice. Proces brutalne erozije još uvijek se nesmiljeno nastavlja, što jasno i vidimo u današnjoj Ukrajini.

Žrtvovanje alternativnog društva?

Šta Berlinci misle o tome?

Posve je prirodno da zemlja izgubljena preko noći još uvijek budi pomiješana osjećanja. U slučaju DDR-a ta nostalgija se pretvara u istalgiju (čežnju za istokom). Prof. Brigitte Rauschenbach opisuje: „Istalgija je kao nefokusirana melanholija – 'poraženog'? To je 'let iz realnosti za nedostatkom alternative, kombinacija razočarenja sa sadašnjošću i čežnje za prošlošću'“. Prvi Nijemac ikada u svemiru, DDR-ov kosmonaut, Sigmund Jaehn, veoma je izričit: „Ljudi na istoku su odbacili sve bez razmišljanja (...). Sve što su željeli je pripojiti se Zapadnoj Njemačkoj, iako nisu znali ništa o njoj do reklama na televiziji. Onda u našoj zemlji bilo je kudikamo lakše izbjeći pritisak birokratije nego što je danas moguće izbjeći pritisak novca.“ Uistinu, za vrijeme Anschlusa DDR je imao 9,7 miliona zaposlenih. 30 godina kasnije taj broj je još uvijek znatno niži. Ovih dana to je deindustrijaliziran, razogništeni i obeshrabljeni podzemni svijet staraca.

Ako je jednakost ishoda (prihod) bila komunistička egalitarna dogma, da li je vjerovanje u jednakost mogućnosti opipljiva realnost ponuđena istočnoj Evropi ili je to samo zavaravajuća utopija podmetnuta onima koje će se ubrzo osvojiti, pljačkati, ismijati i kanibalizirati kao tzv. „zemlje u tranziciji“?

Wolfgang Herr, novinar, tvrdi: „Što bolje upoznaš kapitalizam, manje si sklon da se zapitaš šta nije bilo u redu sa socijalizmom.” To naravno obnavlja staru temu – sreću. Zašto su Istočni Nijemci bili manje nezadovoljni u svojoj zemlji nego ikada prije „ujedinjenja“? Jednostavno, sreća nije utemeljena na (objektivnom) uvidu u stvarne uvjete; ona je više refleksija na ispunjeno očekivanje.

Upoređujući dva sistema jednostavnim rječnikom, prije nekih 15-tak godina jedan bivši istočnonjemački radnik je rekao: „Pričanje viceva o Honeckeru (dugogodišnjem vođi DDR-a) može dovesti do problema, ali nazvati svog poslovođu budalom je bilo OK. Danas bilo ko može nazvati (kancelara) *Schrödera* svakojakim imenima, ali ne supervizor njegove kompanije, jer to bi moglo dovesti vaš život u ozbiljnu opasnost.”

Zapadni ljevičari, uključeni u studentske proteste kasnih 1960-ih godina, idealistički su računali na DDR. Kada je zid pao, oni su pomislili da je to označilo revoluciju. Nakon ishitrenog i zbunjujućeg „ujedinjenja” požalili su se: „Ali zašto ste žrtvovali alternativno društvo?”

Oni nisu bili jedini zatečeni iznenađenjem. Na martovskim izborima 1990. istočna podružnica Kohlove demokršćanske stranke, svesrdno za „ujedinjenje“, osvojila je većinu jednostavno porazivši neorganizirane i raspršene aktiviste za građanska prava koji, u odsustvu bilo kog drugog organiziranog političkog oblika s obzirom na to da je Komunistička partija bila demonizirana i razmontirana – zagovarale odvojenu ali demokratsku državu za sebe same.

Prvi svenjemački izbori održani su nakon 13 mjeseci provedenih u limbu, tek decembra 1990. „Naša država više nije postojala, pa tako nismo ni mi”, dijagnosticirao je Maxim Leo. „Drugi narodi istočne Evrope bili su u stanju da zadrže svoje nacionalne države, ali ne i Istočna Njemačka. DDR je nestao i zastupnici Anschlusa su dali sve od sebe da izbrišu tragove njegovog postojanja.” Zaključak filozofa Vincenta von Wroblewskija o Anschlusu je: „Poricanjem naše prošlosti ukrali su naše dostojanstvo.”

Pokorena Grčka osvojila Rim

Trideset godina nakon što je socijalizam napušten i ismijan, kao da socijalističke (a Marx i Engels su rođeni Nijemci) ideje ponovo dobijaju tlo. To je posebice vidljivo među američkim demokratama i zelenima, te milenijicima diljem planete, uključujući planetarnu bazu sljedbenika švedske „bejbi revolucionarke” Grete Thunberg.

U svom govoru povodom međunarodnog praznika rada 1. maja premijer turbo-liberalnog Singapura poslao je jasnu poruku socijalizma: „Jak pokret rada (od sukoba prije 50 godina, do današnje saradnje) i dalje je presudan za nas. U mnogim razvijenim zemljama članstvo se u sindikatima osipa, a organizirani rad postaje marginaliziran. Radnička zabrinutost nije adresirana, pa se oni osjećaju zbunjeno, bez vođe i bespomoćno. Stoga i ne čudi da se oni okreću ekstremnim, nativističkim političkim pokretima koji eksploatiraju strahove i nesigurnost, te ne donose realna rješenja ili inspirativno vodstvo kako bi poboljšali opće uvjete života. U Singapuru konstruktivnim i saradujućim radničkim sindikatima, skupa sa prosvijetljenošću uposlenika i vlade koja podržava sve to, postignuta su bolja primanja za radnike i stabilan napredak zemlje. Mi moramo ostati na tom putu i ojačati povjerenje i saradnju između ovih krucijalnih tripartitnih partnera, kako bismo uprkos nesigurnostima i izazovima globalne ekonomije nastavili napredovati skupa kao jedinstvena nacija.”

U Berlinu 29-godišnjak Kevin Kuehnert javno poziva na socijalizam, tvrdeći da to znači „demokratsku kontrolu nad ekonomijom” nad tigrom koji je u međuvremenu postao prevelik, te previše divlji da bi bio kontroliran. On se ne libi izjaviti da je njegov cilj derogirati kapitalizam u cijelosti, a ne samo ga popraviti. Kuehnertov socijalizam postavlja potrebe ispred vještina, a kolektivno dobro ispred nagrađivanja pojedinca. Kompanije poput BMW-a bi trebale biti kolektivizirane, što bi označilo vlasništvo radnika. „Bez kolektivizacije jednog ili drugog oblika nezamislivo je prevazići kapitalizam”, tvrdi ovaj rođeni Zapadni Berlinac.

Ideje mogu zvučati radikalno, ali zvijezda u usponu najstarije i druge po veličini njemačke političke partije, SPD-a, i vođa Omladinskog ogranka Stranke (JUSOS) Kuehnert uživa veliku podršku i popularnost među milenijuncima. To je generacija iznenađena socijalnom pravdom, kulturnom širinom i sveobuhvatnim dostignućima „poraćenog” DDR-a.

Isti princip bi bio primijenjen na nekretnine: „Ja ne mislim da je to legitimni biznis-model, zaraditi za svoj život od naplaćivanja prostora za život drugih ljudi. Svako bi trebao imati svoj prostor koji nastanjuje – sve drugo bi bilo 'kolektivno' posjedovano“, objašnjava on u razgovoru za glavni njemački dnevnik „Die Zeit“.

Trijumfalni neoliberalizam u Njemačkoj u turbulentnim godinama poslije 1989. donio je brza i česta neprozirna finansijska ostvarenja nagore, dok je rastuća lista društvenih rizika pomjerena ka dolje. Danas su najbogatiji oni koji posjeduju resurse i vještine za izbjegavanje poreza i prekomorske poslove u Kini. Veoma često oni uopće nisu Nijemci. Warren Buffett je veliki investitor u berlinske nekretnine. Prije trideset godina niko nije mogao

zamisliti takav scenario, niti sa jedne strane zida. „Rusi su bili ovdje, ali kultura i restorani su i dalje bili njemački. Pogledajte ovo sada; šta je njemačko u ovom gradu – nije ni sport, ni hrana, ni moda, ni posjedi, a ni kultura”, žali se bejbi-bloomer Berlinka na Alexander Platzu.

Nesputani kapitalizam očito nije ono što su osnivači Zapadne Njemačke imali na umu. „Kapitalistički ekonomski sistem nije služio interesima njemačkog naroda”, to su već izjavili i centralnodesni kršćanski demokrati već 1947. godine. To je razlog zašto se – oslanjajući se na svoje paralelno društvo, ono u DDR-u – zapadnonjemačka Republika izgradila na ideji socijalno tržišne ekonomije (soziale Marktwirtschaft) u kojoj je individualna inicijativa bila nagrađivana, ali je isto tako i obaveza bogatih bila pomoći onima koji su društveno-ekonomski zaostali.

Alarmantni nalazi Gini indeksa (uračunavajući podjelu prihoda kako prema najnižem tako i prema najvišem – 10%) u Njemačkoj prikazuju visoko dječiju i mladalačku stopu siromaštva, što značajno održava međugeneracijski prenos siromaštva. Proglašeni san zapadnonjemačkih osnivača sve više postaje njemačka iluzija. Ravnopravnost mogućnosti – toliko cijenjena u teoriji – u praksi je zapravo samo mit, posebno u istočnim dijelovima Njemačke, mit kod obespravljenih i pauperiziranih manjina, žena, ali i sve većih ešalona srednje klase.

„Socijalizam nije poražen, samo je otet. Danas ga održava 1% – oni uživaju u poreznim olakšicama, deregulacijama i izvršnim bonusima. Ostatak populacije živi u nepoštenom sistemu nejednakosti i segregacije, boreći se da preživi pod teškim mjerama štednje, konfuzne i kontradiktorne migracione politike, te nikada neokončane erozije radnih prava”, pojašnjava profesor političke ekonomije iz Leipziga.

„Čak i kada Al Qaeda ili ISIL napadne Njemačku, meta napada ne bude visokoelitni restoran, već minhenska suburbana lokacija radničke klase, ispred gostionice koja pripada lancu jeftine brze hrane“, zaključuje njegov asistent.

DDR je naglo eliminiran kao teritorijalna realnost. Trideset godina kasnije za mnoge Nijemce vraća se – između utopijskog sna i jedine preostale nade.

Strahovita i poštovana, prekoindustrijalizirana, prenaseljena i neprikosnovena, današnja Njemačka je veoma izolirana. Schuldkult (kult krivnje) abolicionisti (AfD i ostali) se pripremaju za novu verziju prošlosti koja je već „prodana“ širom istočne Evrope. Sve se to događa dok je Francuska, kao što Robert Kagan kaže, „tek jedne izbore udaljena od pobjede profašističkog izbornog tijela, što će pogoditi Evropu kao

zemljotres“ i time završiti „francusko-njemačke partnerske odnose oko kojih se evropski mir izgradio prije 70 godina.“

Zid je bio srušen prije 30 godina, ali tihe ograde samoće podižu se svuda oko *Überlanda*.

Još jedno alternativno društvo, iskasapljeno

Urušavanje Sovjetskog Saveza – koje je počelo u Berlinu 9. 11. 1989. – označilo je gubitak povijesne ruske imperije, ali i gubitak geopolitičke važnosti nesvrstane, svjetski cijenjene Jugoslavije nakon što se spalila u brutalnom genocidnom građanskom ratu prepunom etničkog čišćenja. Ideja da različite nacije žive skupa i komuniciraju na različitim jezicima u (kon)federalnim strukturama je (iako nesavršena) bila realnost u Jugoslaviji, ali također i deklarirani san Maastricht Evrope. Zapravo, federalizam u Jugoslaviji je bio originalan i jedan od najnaprednijih i najsofisticiranijih modela diljem svijeta. Štaviše, ova zemlja je bila jedini istinski emancipiran i politički slobodan entitet istočne Evrope i jedan od rijetkih diljem Starog kontinenta.

Jugoslavija je prema mnogim aspektima bila jedinstvena evropska zemlja: bez historije o agresiji prema svojim susjedima, visokotolerantna prema drugom i drugačijem, kod kuće i vani.

Narod Jugoslavije je jedan od rijetkih evropskih naroda koji se odlučno suprotstavio fašizmu, snoseći cijenu od 12% svoje populacije u četiri godine rata – težak teret svaljen na ramena male nacije koja za zadatak ima vratiti neodgovornu Evropu u balans.

Pored Sovjetskog Saveza Jugoslavija je bila jedina evropska zemlja koja se samostalno odbranila od nacizma i fašizma. (U odnosu na veličinu državne teritorije i broj aktuelnog stanovništva 1939, najveće žrtve pretrpjela je Poljska – 18%, Sovjetski Savez – 15%, Jugoslavija 12%, III Reich/Njemačka 10%. Čisto uporedbe radi, atlantski krug pretrpio je sljedeće gubitke: Francuska 1,3%, UK 0,9% i SAD 0,3%.)

Jugoslavija se, također, odlučno suprotstavila staljinizmu odmah nakon Drugog svjetskog rata. Bizmark Južnih Slavena, Tito, nametnuo je tzv. aktivnu miroljubivu koegzistenciju nakon bandungске konferencije 1955. te okupio Pokret nesvrstanih (NAM) na osnivačkoj beogradskoj konferenciji 1961. godine. Stabilni desetljećima, NAM i Jugoslavija su direktno smirivali velike konfrontacije dviju supersila i satelita koji su se grupirali oko njih (te balansirali njihovu neodgovorne sklonosti po cijelom svijetu). U Evropi, na kontinentu najoštrijih ideoloških podjela, sa praktički dvije polovine vojno suočenih po svim sektorima kontinenta (gdje je atlantska Evropa stajala iza

nekih od najgorih strahota 20. stoljeća, iz Francuske Indokine, Indonezije, Konga, Rodezije, do Alžira i Sueckog kanala), te sa svojim južnim krilom kojim dominiraju hunte: Portugala, Španije i Grčke (sporadično i Turske) te nestabilnom Italijom u kojoj vlade ne opstaju u prosjeku duže od devet mjeseci, Jugoslavija je bila umjereni otok stabilnosti, umjerenosti i mudrosti.

Nadalje, jugoslavenski model socijalizma je inspirirao najveće evropske komunističke partije izvan sovjetske sfere kako bi se emancipirale i formulirale tzv. eurokomunizam. Posebno, španske PCE, italijanske PCI i francuske PCF komunističke partije razvile su se od proruskih u moderne eurokomunističke popularne partije uz pomoć jugoslavenskih mislilaca i praktičara.

Na domaćem nivou Jugoslavija je imala jedinstveni ustavni okvir strogo decentralizirane federacije. Iako formalno demokratska u političkom životu, mnogi aspekti njene socijalne i ekonomske prakse, kao i velike mjere uživanja osobnih prava i sloboda činili su je uistinu demokratskom. Koncept samoupravljanja (uz model samoupravnih interesnih zajednica) u gospodarskim, socijalnim, lingvističkim i kulturalnim pitanjima stekao je mnogo vanjske pažnje i divljenja tokom 1960-ih, 1970-ih i 1980-ih godina. Ipak, tu nije bilo dovoljno simpatije, niti milosrđa od Evrope, koja je hitala ka Evropskoj uniji, da spasi jugoslavenski narod od ogromne patnje ili simbol koji je ova zemlja predstavljala kod kuće i u inozemstvu. Ko još treba alternativna društva i alternativan način razmišljanja?

TRABANTI-ziraj se!

Uprkos posljedicama hladnog rata, često unaprijed plaćena, retorika istočne Evrope – da se ova pobunila protiv sovjetske dominacije kako bi se povezala sa Zapadom – ne odgovara stvarnom stanju. Nagyijeva Mađarska 1956, Dubčekova Čehoslovačka 1968. i (pre)jeruzelska Poljska 1981. su sanjale i borile se da se pridruže liberalnoj Jugoslaviji i njenom svjetski poznatom i priznatom trećem putu.

Do 1989-1990. ova zemlja je još uvijek predstavljala nadu pune emancipacije i stvarne slobode za mnoge na Istoku. Kako je novokreirana EU (atlantska i centralna Evropa) reagirala? Barem tolerantno (ako ne već sklona podržati) ili aktivno eliminišuća spram trećeg puta Jugoslavije? Reagirala je na raspad Sovjetskog Saveza na klasičan način historijske nacionalne države, sa hladnim geopolitičkim kalkulacijama lišenim bilo kojih ideoloških ograničenja. Veoma lako je napustila altruizam svoje ideje

povlačenjem podrške reformističkoj vladi Jugoslavije, te u osnovi time zapečatila sudbinu Jugoslavije.

Namjerno ili ne, neodlučne i kontradiktorne političke poruke iz za Maastricht spremne EU – iz Gensher – Mockovog eksplicitnog ohrabrenja ka separatizmu, a onda natrag ka punoj potvrdi teritorijalnog integriteta i suvereniteta Jugoslavije – dovele su ovu multinacionalnu slavensku državu u shizofreničnu situaciju. Shodno tome, taj miks nejasnih evropskih glasova – većina posmatrača bi se složila – direktno je nahranio i ubrzao unutarnje konfrontacije (elita koje su tvrdile da reprezentiraju) naroda Jugoslavije.

Nedugo zatim osovina atlantske i centralne Evrope distancirala se od Jugoslavije, svoje zemlje kandidata (zemlju koju od tada naziva eufemistično: Zapadni Balkan), te dopustila klanicu da traje u suštini nesmetano godinama. U isto vrijeme mobilizira sve resurse potrebne za proširenje svojih strateških dubina ka Istoku (poslije formaliziranog tzv. proširenja Unije 1995, 2004, 2007. i konačno 2013. godine).

Prvi ikada potpuno televizijski prenošen rat, sa svojim izrazito uznemirujućim slikama genocidnog Armagedona, došao je početkom 1990-ih. Zadržao se na TV-ekranima diljem Evrope godinama, posebno istočno. Iako je osovina centralne Evrope nastavila ponavljati – ne znamo ko puca na koga u ovoj bačvi baruta i jako je rano za suditi, ovaj – naizgled neodlučan pričekaj i vidi stav – bila je ustvari neosporno jasna poruka svima u istočnoj Evropi: nikakav alternativni put neće biti odobren. Od Istoka se naprosto očekivalo da će biti prikolica, pasivno se povinovati, a ne aktivno se angažirati.

Ovo je jedini validan odgovor kako genocid i proširenje EU mogu ići ruku pod ruku u isto vrijeme na ovako malom kontinentu. U otprilike isto vrijeme Umberto Eco, vidno uznemiren, upozorava na ponovno probuđeni nacizam. 1995. on bitko dijagnosticira: „Sveprisutni fašizam javlja nam se kroz novogovor.“

Nije bilo iznenađujuće da će Istok, brzo nakon napuštanja svog traganja za identitetom, i kapitulirati. Njegov konačni civilizacijski poraz je uslijedio: Slaveni istočne Evrope su tiho predali svoje najvažnije debate – onu o slavenstvu, antifašizmu i onu o vlastitom identitetu – samo svojoj desnici te Rusiji na krajnjem istoku Evrope.

Evropa za genocid i ujedinjenje: Sretni do kraja života

Kako smo već naveli, nedavni poraz rusofonske Evrope u svojoj geopolitičkoj i ideološkoj konfrontaciji sa Zapadom značio je kolosalne promjene u istočnoj Evropi. Dovoljno je pogledati geopolitičko okruženje u to vrijeme najveće istočnoevropske zemlje, Poljske. Sve tri susjedne države Poljske, Istočna Njemačka (kao jedina država koja se priključila Evropskoj uniji bez ikakvih pristupnih procedura, po čistom činu Anschlussa), Čehoslovačka i Sovjetski Savez, nestale su preko noći. Današnje države koje graniče s Poljskom su nove pojave na evropskoj političkoj karti. Dalje, ukoliko želimo uporediti broj disolucija država širom svijeta u posljednjih 50 godina, Stari kontinent ih je doživio isto koliko i svi drugi kontinenti skupa: američki kontinent – nijednu, Azija – jednu (Indonezija – Istočni Timor), Afrika – dvije (Sudan – južni Sudan i Etiopija – Eritrea), a Evropa – tri.

Interesantno, sve ove evropske disolucije su primarno vezano za Slavene koji žive u multietničkim i multilingvističkim državama. Dodatno, sva tri evropska – što znači, svaki drugi raspad u svijetu – su bila smještena ekskluzivno i isključivo u istočnoj Evropi.

Ta je regija svjedočila totalnom raspadu Čehoslovačke (Zapadni Slaveni) i raspadu Jugoslavije (Južni Slaveni, u tri vala), gdje je jedna država nestala iz istočne Evrope (DDR) kako bi se ojačao i proširio čeon dio centralne Evrope (Zapadna Njemačka). Konačno, bezbrojne centripetalne turbulencije su zahvatile istočnu Evropu nakon raspada Sovjetskog Saveza (Istočni Slavena) svuda unutar i izvan njihovih granicama.

Iredentizam u Velikoj Britaniji, Španiji, Belgiji, Francuskoj i Italiji ili Danskoj (Farski otoci i Grenland) mnogo je stariji, jači i dublji. Ipak, raspadi u istočnoj Evropi su uzeli maha bespovratno i preko noći, gdje je atlantska Evropa ostala netaknuta, a centralno Evropa se čak gospodarski i teritorijalno bitno ukрупnjavala i proširivala.

Stoga se iz naših posljednjih 30 godina može zaključiti da je istočna Evropa, samofragmentirana, deindustrijalizirana, ubrzo postarana i razognjištena (i deslavizirana), najvjerovatnije najneutjecajniji kutak svijeta – jedan od rijetkih preostalih pokornih slušača. Poslušna i podatna, te stoga statična i rigidna usred dinamičnog i obećavajućeg 21. stoljeća, istočna Evropa je među posljednjim preostalim pasivnim skupljačima i slabo primajućim nedozrelim đacima, dok svuda drugo na planeti jeste procvat kreativnosti, politike i društvenog ustroja i gospodarstva.

Čini se da Evropa još uvijek prezire svoje žrtve.

Veoma zanimljivo, fizičko osvajanje evropskog Istoka obično se odnosilo na to da je proširenje Unije ka Istoku bilo obmanjujuće predstavljano kao iznimna vrlina nego kao ono što ono stvarno jeste – hladni instrument realpolitike. Jasno je da se prvenstveno desilo proširenje NATO-a pod vodstvom SAD-a, a tek zatim EU (prateći, Trabant) poduhvat. Nijedna istočnoevropska zemlja naprosto nije ušla u Evropsku uniju prije nego se pridružila NATO-u. Bilo je jasno shvaćeno sa obje strane Atlantika da će kontradiktorna pozicija *gorbačovljevske-jeljcinovske* Rusije u posthladnoratovskom vremenu ostati zbunjena, dezorijentirana, reaktivna i odbrambena. Zbog toga se Sjeverna atlantska vojna alijansa nastavljala proširivati uprkos eksplicitnim sigurnosnim obećanjima datim Kremlju od administracije Georga H. W. Busha.

Vrijedno je sjećanja da je NATO bio i ostao (institucionalni vojno-politički) instrument američkog fizičkog i vojnog prisustva u Evropi, ili, kako je Lord Ismay dovitljivo no tačno to definirao 1949, „kako bi Rusi ostali van, Amerikanci unutra i Nijemci ispod.“ Činjenica da su SAD ostale prisutne u Zapadnoj Njemačkoj, te da je Sovjetska armija bila izvučena iz istočne Njemačke nije značila „demokratizaciju“ ili „tranziciju“. To je predstavljalo direktni vojni poraz *Gorbačovljeve* Rusije u duelu za ključne sektore centralne i istočne Evrope. Kao direktni ratni plijen, DDR je nestao sa političke mape Evrope, bivajući apsorbiran od Zapadne Njemačke, dok američka armija još uvijek boravi u „ujedinjenoj“ Njemačkoj. Zapravo, više od polovine od američkih 75 velikih inozemnih baza nalazi se u Evropi. Do današnjeg dana Njemačka je domaćin njih 25.

Posljednji čovjek ili nadčovjek?

Na početku atlantskog perioda, početkom 1990-ih, Fukuyama je euforično ustvrdio: „Povijesti je kraj!“ Samo tri decenije poslije, uvrtačenjem u trezvenost neizbježnog, on je tiho moderirao to u: „Budućnost povijesti“, očajno gledajući uokolo i moleći: „Gdje je kontra pripovijedanje?“ Da li je i da li će naša povijest ikada otići na odmor?

Stotinu godina nakon izbijanja Drugog svjetskog rata i 30 godina nakon pada Berlinskog zida mlade generacije Evropljana se u školi uči o jedinstvenosti jednog entiteta nazvanog EU. Međutim, čim se pojave ozbiljniji vanjski ili unutrašnji sigurnosni izazovi, dijelovi prave istine, historijske Evrope, ponovno izbijaju na površinu. Prije u Iraku (sa izuzetkom Francuske), a sada u Libiji, Maliju, Siriji i Ukrajini, centralna Evropa oklijeva djelovati,

atlantska Evropa je nestrpljiva, skandinavska Evropa odsutna; dok je istočna Evropa poslušno orkestrirana, rusofona Evropa se protivi.

Angloamerička bombardiranja Libije 1986. su bila akcija jednokratnog lova na glave. Ovoga puta Libiji i Siriji (Iraku, Maliju, Ukrajini također) dat je drugačiji prilog. Faktori su višestruki i interpolarni.

Počnimo sa značajnim prisustvom Kine u Africi. Zatim, postoje veoma uspješni sporazumi između Rusije i Njemačke o gasovodu, koji će, pri zaobilaženju istočne Evrope, lišiti Istok bilo kakve dogovorno-pregovaračke ponude, te će se time izvršiti djelotvoran zajednički rusko-njemački pritisak na baltičke zemlje, Poljsku i Ukrajinu.

Da zaključimo, ovo je relativno topljenje američkih interesa i mogućnosti, a to uzrokuje ponovnu kalibraciju njihovih evropskih obaveza. Sve to povezano, mora da je pokrenulo alarmantna zvona preko primarno atlantske Evrope.

Ovo je uvid da, iako naizgled jedinstvena, Evropa jeste suštinski sastavljena od nekoliko segmenata, svaki od njih svojom vlastitom dinamikom, ostavštinom i svojom vlastitom političkom kulturom (razmatranjima, prioritetima i strahovima). Atlantska i centralna Evropa su samopouzdana i sigurne na jednom kraju, dok (EU i non-EU) su istočna Evropa i Rusija, sa druge strane, nesigurne i neuralgične, stoga u stalnoj potrazi za dodatnim sigurnosnim garancijama.

„Amerika se nije promijenila 11. septembra. Samo je postala ono što ona oduvijek i jeste“, Kaganova je poznata izjava. Parafrazirajući, možemo reći: od 9. 11. 1989. u Berlinu te nedugo nakon toga, praćena genocidnim ratovima u Jugoslaviji, do drame Eurozone, MENA-e i tekućom ukrajinskom krizom, Evropa se nije promijenila, samo je postala malo više ono što je oduvijek – konglomerat pet različitih Evropa.

Stoga 9. 11. ove godine će biti samo još jedan tužan podsjetnik: kako su pobjednici više puta propustili šansu odvesti čovječanstvo u potpuno drugom pravcu, prema dekarboniziranoj, demonetiziranoj, definansijaliziranoj te depsihologiziranoj, samostvaralačkoj, generacionalnoj i zelenijoj očovječenoj budućnosti.

Gdje je taj bolji život koji smo svi priželjkivali i kojemu smo se nadali, koji svi mi zaslužujemo, a koji nam od toga dana u Berlinu stalno iznova obećavaju?